

УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ ЯК НОВЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

СТРАТІЙ Олексій Васильович - здобувач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ м. Київ

Актуальність статті полягає в тому, що введення угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні стало однією з найперспективніших і дискусійних новел кримінального процесуального законодавства та практики останнього часу, проте цей напрямок достатньо не розроблений на теоретичному рівні та немає достатніх практичних напрацювань, не існує слідчо-прокурорської та судової практики.

Постановка проблеми

Цілий блок нових норм, передбачений Главою 35 «Кримінальне провадження на підставі угод», введений Кримінальним процесуальним кодексом України 14 травня 2012 року, створив основу для формування нового правового інституту та розвитку змагального кримінального процесу в Україні [8]. Цим правовим інститутом передбачено два види угод, які укладаються в кримінальному провадженні: про визнання винуватості та про примирення. Угода про визнання винуватості укладається між прокурором, який представляє сторону обвинувачення, та підозрюваним чи обвинуваченим, які представляють сторону захисту. Таку угоду можна назвати ще «угодою з правосуддям».

Ступінь наукової розробки проблеми

Дослідження правових та психологічних особливостей цієї проблеми торкалося у своїх працях багато вчених, зокрема, Александров Д.О., Андросюк В.Г., Бойко В.Ф.,

В.В. Землянська, Зер Г., Казміренко Л.І., Коновалова В.О., Костицький М.В., Кудерміна О.І., Малярєнко В.Т., Марчак В.Я., Максименко Д.М., Медвєєдв В.С., Нестор Н.В., Охріменко І.М., Райт М., Черновський О.К., Ю.В. Шепітько, Цільмак О.М. та ін., проте, інститут угод у кримінальному провадженні є малодослідженим з позицій юридичної психології, внаслідок чого виникає багато спорів з приводу його теоретичних положень серед вчених та застосування серед практичних працівників.

Мета статті зумовлена необхідністю вдосконалення та розвитку інституту угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні, що значно сприятиме підвищенню ефективності його функціонування у сфері кримінального судочинства.

Виклад основного матеріалу

Згідно з п. 2 статті 468 КПК «Угоди в кримінальному провадженні», у кримінальному провадженні може бути укладена угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості [8, Ст. 468].

Обговорення в процесуальній літературі питання угод у кримінальному провадженні неминуче призводить авторів до аналогії з так званими угодами про визнання провини, угодами про співробітництво, угодами з правосуддям, медіативними угодами, які мають місце в деяких зарубіжних системах кримінального судочинства. Зрозуміло, що

можливість укладення угоди про визнання винуватості введена в кримінальне процесуальне законодавство з метою протидії організованим злочинності, корупції, злочинним організаціям, члени яких, як правило, відмовляються від показань стосовно співучасників та організаторів злочинної діяльності. Завдання нововведень залучити до співпраці в розкритті злочинів осіб, які перебувають у злочинних угрупованнях та в кримінальному середовищі при умові значного скорочення таким особам кримінального покарання.

Визначаючи сутність угоди про визнання винуватості О.С. Шаталов зазначає, що угода з правосуддям (про співпрацю) вже давно набула поширення в багатьох країнах світу. У підсумку сформувалося два типи угод, які більше за інших вплинули на формування досудової угоди про співпрацю. Найпоширеніший тип – договір з прокуратурою, відповідно до якого прокуратура знімає з обвинуваченого частину звинувачень або змінює кваліфікацію злочину на менш тяжкий в обмін на визнання ним своєї провини. Іншим типом угоди з правосуддям є договір, відповідно до якого особа отримує прокурорський імунітет в обмін на свідчення проти спілчників; у США цю угоду з правосуддям прийнято називати перетворенням на свідка обвинувачення [15, С. 35-44].

О.В. Бахновський вважає, що «угода про визнання винуватості в кримінальному провадженні» є різновидом «угоди з правосуддям» та компромісом між особистістю й державою, який у подальшому трансформується в компроміс між моральністю та економією. Внаслідок цього економічний фактор набуває першорядного значення, поступово витісняючи моральні та духовні бар'єри суспільної оцінки [2, С. 23-26].

Н.С. Костенко, як прихильник інституту «угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні», характеризує «угоду про співробітництво» як нове правове явище в кримінальному судочинстві, за допомогою якого досягається процесуальна економія, тобто сама ідея співробітництва є реалізацією принципу доцільності, розумний і адекватний підхід до соціаль-

но-економічних реалій, який відобразився в кримінально-правових інститутах [5, С. 109-113].

О.О. Артамонова вважає, що під «угодою про визнання винуватості» слід вважати угоду між сторонами обвинувачення та захисту, в якій зазначені сторони погоджують умови відповідальності підозрюваного чи обвинуваченого в кримінальному провадженні. Основною метою такої угоди є підвищення ефективності боротьби правоохоронних органів з найбільш небезпечними для суспільства і держави злочинними проявами, пов'язаними із діяльністю організованих злочинних груп і злочинних організацій, корупцією в органах державної влади і управління, транснаціональною організованою злочинністю і наркотовіллею. В умовах відмови обвинувачених від співробітництва з правоохоронними органами у викритті організаторів і співучасників ефективно розслідування діяльності злочинних організацій і організованих груп стає важко досяжною метою [1, С. 8-10].

О.О. Шишкін вважає, що сутність інституту «угоди про визнання винуватості» полягає у встановленні усної домовленості за згодою сторін обвинувачення і захисту, згідно з якою обвинувачений зобов'язується надати певну допомогу слідству (правоохоронним органам) і отримати за це гарантоване пом'якшення покарання. На його думку, це є випадок позитивної пост злочинної поведінки особи, яка вчинила злочин, тобто такої поведінки, яка здатна, знизити тяжкість суспільної небезпеки злочину, відображає каяття особи, соціальну спрямованість особистості та, як наслідок, впливає на покарання, яке призначається за даний злочин. Значення даного інституту вельми широке: надаючи особі, яка вчинила злочин, можливість відшкодувати заподіяну потерпілому шкоду і мінімізувати злочинні наслідки, держава реалізує принципи справедливості, економії заходів кримінально-правової репресії, гуманізму, причому як по відношенню до жертви, так і по відношенню до злочинця. Держава надає особі можливість проявити позитивні особисті властивості, які врахо-

вуються вже після вчинення злочину [16].

Вираз «угода про визнання провини» (plea bargain) може мати різні варіанти перекладу. Наприклад, «угода про визнання провини», «домовленість про визнання вини», «заява про винність». Але в будь-якому випадку це письмова угода обвинуваченого з обвинувачем, у якій часто в обмін на визнання обвинуваченим своєї вини у менш тяжкому злочині обвинувач відмовляється від всебічного дослідження обставин кримінального провадження, яке прояснило би істину, а також від підтримання обвинувачення в більш тяжкому злочині [14, С. 87].

Американський юрист Дональд Ньюман зазначає, що «угода про визнання провини» як заява про визнання провини, отримана в результаті переговорів, припускає наявність перед засудженням угоди між прокурором і обвинуваченим, за змістом якої обвинувачений визнає себе винуватим в обмін на зниження тяжкості звинувачення, обіцянку поблажливості при призначенні покарання або яке-небудь інше пом'якшення при засудженні й призначенні покарання. Однак слід зауважити, підкреслює він, «що за будь-якої відмови від проведення повного судового процесу, навіть, без явних переговорів, може існувати уявна угода в формі розумного очікування злочинцем поблажливості при призначенні покарання, на існування в суді практики зменшення покарання обвинуваченим, які визнали себе винними, в порівнянні з тими, хто забажав повноцінного судового процесу» [17, С. 13-12].

Однак прирівнювання кримінальної процесуальної угоди між сторонами до угоди в її цивільно-правовому сенсі заперечується рядом авторів. Так, К. Кочергін, розмірковуючи про мирову угоду в цивільному процесі, вказує, що, укладаючи мирову угоду, його сторони не завжди укладають цивільно-правову угоду. Праву відомі різні види угод (договір, конвенція), які не є цивільно-правовими угодами [6, С. 11-15]. Те, що кримінально-процесуальна угода про визнання винуватості не може повною мірою вважатися угодою, відзначають й інші автори. На думку О.О.

Васяєва, будь-яка угода – це взаємний вольовий вчинок, який тягне певні блага для обох сторін угоди. Надання таких законодавчих повноважень здатне викликати зловживання з боку осіб, які готують та затверджують дані угоди, оскільки ступінь визначення відповідальності підозрюваного (обвинуваченого) віддається на розсуд слідчому, керівнику слідчого органу, прокурору, слідчому судді, суду. Він вважає, що даний факт допускає корупційний ризик [3, С. 88-94] у цивільно-правових відносинах, і застосування цього терміна до кримінально-процесуальних правовідносин є неприйнятним, у будь-якому випадку, у правовій термінології.

Ми вважаємо, що правовий термін «угода» застосовується до взаємних домовленостей, узгодження позицій для різноманітних правовідносин, у тому числі й для кримінальних процесуальних, і законодавець правильно, з урахуванням статусу сторін у змагальному процесі, позначив новий процесуальний інститут як угоду.

У кримінальному процесуальному праві угода про визнання винуватості має певне соціально-правове призначення, а саме те, що вона, в будь-якому випадку, стимулює обвинуваченого до позитивної посткримінальної поведінки.

Кримінально-правовими нормами, які стимулюють обвинуваченого до позитивної постзлочинної поведінки, можна вважати:

- з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину (п. 1 ч. 1 ст. 66 КК);
- добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК);
- надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення злочину (п. 3 ч. 1 ст. 66 КК);
- дійове каяття (ст. 45 КК);
- примирення винного з потерпілим;
- добровільна заява громадянина України органам державної влади про зв'язок з іноземними організаціями та їх представниками та про отримане від них злочинне завдання, від виконання якого він відмовився (ч. 2 ст. 111 КК);
- припинення шпигунської діяльності

та добровільне повідомлення органів державної влади про вчинене, якщо внаслідок проведених заходів заподіяна шкода була відвернена (ч. 2 ст. 114);

- сплата податків, зборів (обов'язкових платежів), відшкодування шкоди, завданої державою їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня) (ч. 4 ст. 212 КК);

- сплата єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, та відшкодування шкоди, завданої фондам загальнообов'язкового державного соціального страхування їх несвоєчасною сплатою (штрафні санкції, пеня) (ч. 4 ст. 212-1 КК);

- добровільна заява про створення злочинної організації або участь у ній та активне сприяння її розкриттю (крім організатора або керівника) (ч. 2 ст. 255 КК);

- добровільне повідомлення правоохоронного органу про відповідну терористичну діяльність, сприяння її припиненню або розкриттю злочинів, учинених у зв'язку зі створенням або діяльністю такої групи чи організації (крім керівника чи організатора та за умови, що в діях немає складу іншого злочину) (ч. 2 ст. 258-3 КК);

- добровільне притягнення до кримінальної відповідальності повідомлення про відповідну терористичну діяльність або інше сприяння припиненню або запобіганню злочину, який особа фінансувала або вчиненню якого сприяла (крім керівника чи організатора та за умови, що в діях немає складу іншого злочину) (ч. 4 ст. 258-5 КК);

- добровільний вихід з непередбаченого законом воєнізованого або збройного формування та повідомлення про його існування органам державної влади чи органам місцевого самоврядування (ч. 6 ст. 260 КК);

- добровільна здача органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 3 ст. 263 КК);

- добровільна здача наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів і виказування джерела їх придбання або сприяння розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом (ч. 4 ст. 307 КК);

- добровільне звернення до лікуваль-

ного закладу і розпочинання лікування від наркоманії (ч. 4 ст. 309 КК);

- добровільна здача прекурсорів, що призначалися для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин або їх аналогів (ч. 4 ст. 311 КК);

- добровільна здача отруйних чи сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів та виказування джерела їх придбання або сприяння розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом (ч. 5 ст. 321 КК);

- добровільна здача фальсифікованих лікарських засобів та виказування джерела їх придбання або сприяння розкриттю злочинів, пов'язаних з їх обігом (ч. 4 ст. 321-1 КК);

- добровільна заява особи, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди, вчинена після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди, але до повідомлення їй про підозру органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру (ч. 5 ст. 354, ч. 5-ст. 368-3, ч. 5 ст. 368-4, ч. 6 ст. 369 КК) [7].

Незважаючи на те, що угода про визнання винуватості за своїм соціально-правовим призначенням стимулювати посткримінальну позитивну поведінку обвинуваченого у певному сенсі збігається з дійовим каяттям, з'явленням із зізнанням, добровільною відмовою від доведення злочину до кінця ін., вона є принципово новим явищем в кримінальному процесуальному законодавстві, що відрізняється своєю детальністю, процесуальним порядком оформлення (письмова форма, з чітко визначеним законом змістом), правовою регламентацією (окрема Глава 35 в КПК) і завданнями кримінального провадження (щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, тобто, викриття у злочинній діяльності не тільки себе, а й інших співучасників злочину).

Висновок про те, що угода про визнання винуватості, як і будь-яка інша угода, повинна мати сторони, наділені правами

та обов'язками для досягнення мети, яка є для них взаємопов'язаною і охоплює собою взаємовигідне співробітництво: обвинувачений (підозрюваний) бере на себе зобов'язання здійснювати активні дії з метою відшкодування заподіяної шкоди, активного сприяння правоохоронним органам у розкритті та розслідуванні кримінального правопорушення, викритті інших його співучасників, розшуку майна, здобутого в результаті цього правопорушення, в обмін на прийняття судового рішення в особливому порядку і мінімізацію кримінального покарання. Останнє, у свою чергу, залежить від сторони обвинувачення, обов'язком якої і є правильна і якісна реалізація відомостей, отриманих від обвинуваченого (підозрюваного).

Сфера можливого застосування угоди про визнання винуватості обмежується межами кримінального провадження стосовно даного обвинуваченого (підозрюваного).

Предметом угоди про визнання винуватості є тільки умови реалізації, а не підстави кримінальної відповідальності, а також особливості призначення покарання, оскільки виключно тільки суд може встановлювати відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення. Не може бути предметом угоди про співпрацю зміна кваліфікації й обвинувачення в бік пом'якшення або зменшення обсягу обвинувачення. Вина за вчинене кримінальне правопорушення повинна бути встановлена тільки на підставі доказів, здобутих у ході кримінального судочинства.

Модель співпраці, яка може бути покладена в основу рішення про укладення угоди в кримінальному провадженні, являє собою сукупність наступних елементів:

1) активне сприяння в розкритті та розслідуванні злочину у кримінальному провадженні;

2) викриття себе та інших винних осіб, що сприяли вчиненню даного кримінального правопорушення, або повідомлення про іншу їхню злочинну діяльність;

3) відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди.

Якщо звернутися до статистичних да-

них [12], то у 2012 році за нормами нового КПК місцевими загальними судами України розглянуто 336 кримінальних проваджень з ухваленням вироку, із них – 58 із затвердженням угоди. Питома вага кримінальних проваджень із затвердженням угоди у 2012 році складає 17,26% від загальної кількості розглянутих кримінальних проваджень.

У I півріччі 2013 року місцевими загальними судами України розглянуто 42657 кримінальних проваджень з ухваленням вироку, із них – 9786 із затвердженням угоди. Питома вага кримінальних проваджень із затвердженням угоди у I півріччі 2013 року складає 22,94% від загальної кількості розглянутих кримінальних проваджень. Кількість рішень, ухвалених під час підготовчого провадження, становила 15,7 тис., у тому числі про затвердження угоди – 7,3 тис. [12].

Якщо розглянути найбільшу кількість у I півріччі 2013 року затверджень місцевими загальними судами угод за категоріями вчинених кримінальних правопорушень, то найвагомішою є категорія розглянутих кримінальних проваджень із затвердженням угоди – про злочини проти власності – 3120 кримінальних проваджень або 31,88% від загальної кількості справ із затвердженням угоди.

Другою за кількістю розглянутих місцевими загальними судами категорією кримінальних проваджень є провадження про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що становить 2345 кримінальних проваджень або 23,96 % від загальної кількості справ із затвердженням угоди.

Що стосується злочинів проти громадської безпеки – із затвердженням угоди розглянуто 682 кримінальних проваджень або 6,96% від загальної кількості із затвердженням угоди. Щодо злочинів проти життя та здоров'я особи – із затвердженням угоди розглянуто 508 кримінальних проваджень або 5,19% від загальної кількості із затвердженням угоди. Про злочини проти правосуддя – із затвердженням угоди розглянуто 366 кримінальне провадження або 3,7% від загальної кількості із

затвердженням угоди. 307 кримінальних проваджень із затвердженням угоди або 3,1% від загальної кількості угод розглянуто місцевими загальними судами щодо злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Що стосується злочинів у сфері господарської діяльності – розглянуто із затвердженням угоди 280 кримінальне провадження або 2,86% від загальної кількості затверджених угод. Про злочини у сфері службової діяльності – із затвердженням угоди розглянуто 271 кримінальних проваджень або 2,8% від загальної кількості угод. За вчинення злочинів проти громадського порядку та моральності із затвердженням угоди розглянуто 257 кримінальних проваджень або 2,6% від загальної кількості затверджених угод. У справах за вчинення злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту – із затвердженням угоди розглянуто 242 кримінальних провадження або 2,5% від загальної кількості із затвердженням угоди. Щодо злочинів проти довілля – із затвердженням угоди розглянуто 175 кримінальних проваджень або 1,8% від загальної кількості угод. Про злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина – із затвердженням угоди розглянуто 138 кримінальних проваджень або 1,4% від загальної кількості із затвердженням угоди. Решту розглянутих судами кримінальних проваджень із затвердженням угоди стосувалися інших категорій злочинів [12].

Згідно з моніторинговим звітом Центру політико-правових реформ кількість угод про визнання винуватості становить 8% від загальної кількості проваджень, надісланих до суду (або 1 030 таких угод на місяць за 8 місяців 2013 року) [11]. У країнах, які раніше за Україну запровадили інститут визнання винуватості (угоди з прокурором), ситуація інша: більшість проваджень здійснюється у спрощеному порядку (на підставі угод про винуватість) і менша їх частина є повною. Наведені статистичні дані свідчать про те, що кількість спрощених проваджень в Україні перебуває на допустимому рівні, і що таке нововведення не перетво-

рило нашу систему на «конвеєр зі створення обвинувальних вироків».

Якщо провести моніторинг застосування судами кримінального процесуального законодавства щодо розгляду кримінальних проваджень в особливому порядку на підставі угод по регіонах України, то найбільше затверджували угоди місцеві загальні суди областей: Донецької – 1027, Харківської – 855, Дніпропетровської – 777, Луганської – 770, Полтавської – 485. Відповідно – найменше: м. Севастополь – 109, Чернівецької – 143, Чернігівської – 161, Закарпатської – 167, Миколаївської – 169 [11].

Вищенаведене додатково засвідчує те, що новий КПК цілком виправдовує покладені на нього суспільством та державою сподівання, розвіює всі сумніви щодо правильності обрання механізму гуманізації та демократизації кримінального процесу.

Таким чином, ми приходимо до наступних **висновків**, що термін «угода в кримінальному провадженні» означає:

- 1) договір, що встановлює будь-які умови, взаємини, права та обов'язки сторін кримінального провадження, потерпілим та означає взаємну згоду, домовленість;
- 2) спосіб врегулювання відносин між протилежними суб'єктами кримінального провадження: прокурором і підозрюваним (обвинуваченим);
- 3) є правовим актом, що створює права та обов'язки для учасників угоди;
- 4) є вільним волевиявленням учасників, яке проявляється у добровільній домовленості;
- 5) зміст полягає у прийнятті взаємно прийнятних умов і взаємних допустимих законом поступок;
- 6) носить письмовий характер;
- 7) сама по собі не є обставиною, яка пом'якшує покарання в смислі ст. 66 КК, але враховується судом при призначенні покарання;
- 8) значне зниження верхньої межі покарання у разі укладення такої угоди має бути обумовлено значимістю вчинених у межах такої угоди дій;
- 9) укладення угоди має сильний пси-

хологічний вплив на сторони та стимулює посткримінальну поведінку підозрюваного (обвинуваченого), є заходом допеніціарного виховного впливу, і повною мірою відповідає інтересам усіх учасників кримінального процесу.

Література

1. Артамонова Е.А. Кто должен разъяснить обвиняемому право на заключение досудебного соглашения о сотрудничестве / Е.А. Артамонова // Российский следователь. – 2011. – № 2. – С. 8-10.
2. Бахновский А.В. «Сделка с правосудием» : нравственно-правовой аспект // Альманах современной науки и образования (Тамбов). – 2008. – № 6. – С. 23-26.
3. Васяев А.А. Соглашение с правосудием или соглашение с обвинением ? / О.О. Васяев // Современное право. – 2010. – № 2. – С. 88-94.
4. Коновалова В.О. Юридична психологія : підручник / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. – 2-е вид., перероб. і доповн. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
5. Костенко Н.С. Некоторые актуальные проблемы применения досудебного соглашения о сотрудничестве / Н.С. Костенко // Актуальные проблемы права России и стран СНГ – 2010: материалы XII международной научно-практической конференции с элементами научной школы. – Челябинск, 2010. – С. 109-113.
6. Кочергин К. К вопросу о понятие мирового соглашения / К. Кочерги // Арбитражный и гражданский процесс. – 2009. – № 12. – С. 11-15.
7. Кримінальний кодекс України [офіц. текст] : – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2014. – 212 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України [текст] : – К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 292 с.
9. Марчак В. Я. Спеціальні психологічні знання в кримінальному процесі: теоретичні засади та практичні проблеми : навчальний посібник / В. Я. Марчак, В. В. Кошинець. – Чернівці : Рута, 2007. – 215 с.
10. Медведєв В. С. Психологія злочинної діяльності : [навч. посіб.] / В. С. Медведєв. – К. : Атіка, 2012. – 204 с.
11. Реалізація нового КПК України у 2013 році (моніторинговий звіт) / О.А. Банчук, І.О. Дмитрієва, З.М. Садова, М.І. Хавронюк. – К.: ФОП Москаленко О.М., 2013. – 40 с.
12. Матеріали наради при голові Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 26 вересня 2013 року.
13. Судова психологія : навчальний посібник / М. В. Костицький, В. Я. Марчак, - О. К. Черновський, А. В. Федіна. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. – 453 с.
14. Тертышник В.М. Без суда и следствия: острые углы судебно-правовой реформы / В.М. Тертышник // Держава. – 2000. – № 41. – С. 87.
15. Шаталов А.С. Заключение досудебного соглашения о сотрудничестве: правовая регламентация, достоинства и недостатки / А.С. Шаталов // Журнал российского права. – 2010. – № 5. – С. 35-44.
16. Шишкин А. А. Индивидуализация уголовного наказания с учетом обстоятельств, связанных с содействием правоохранительным органам : монография / А.А. Шишкин. – Шахты, 2012. – 129 с.
17. Newman Donald J. Conviction: The Determination of Guilt or Innocence Without Trial / J. Donald Newman. – Little, Brown, 1966. – P. 12-13.